

NAAR EEN DE-ESCALATIE SCENARIO

Inleiding.

Er is weer oorlog in het hart van Europa.

We hebben gefaald.

We hebben die oorlog in Oekraïne niet weten te voorkomen.

Als we daaruit lessen voor de toekomst willen leren, voor een soort de-escalatie scenario, dan moeten we allereerst het verloop van de gebeurtenissen *analyseren*, die vervolgens *beoordelen* en dan een *handelingsperspectief* schetsen.

Wanneer ik dit in het vervolg van deze bijdrage verder uitwerk kan het welhaast niet anders dan dat dit een nogal militair-strategisch betoog wordt. Het gaat immers om het analyseren van een oorlog.

Maar vergis u niet: Ik ben en blijf een Quaker – een lid van één van de zogeheten traditionele vredeskerken. Ik ben en blijf een pacifist. En bedenk: pacifisme is geen passivisme! Ik zal dus altijd blijven zoeken naar een alternatief, een uitweg, naar vrede.

Om het met een paar dichtregels van mijn Quaker Vriend Erik Dries te zeggen:

‘Een pacifist wil niet doden

En aan het doden door anderen niet bijdragen

Hij wil wél bepaalde systemen, structuren en methoden

Op zijn minst degelijk en kritisch bevragen.¹

Analyse.

Velen menen dat de inval/oorlog in Oekraïne begon na een grote mobilisatie van Russische troepen aan de oostelijke en noordelijke grenzen van Oekraïne in februari 2022.

Rusland verklaarde die troepenmacht als zijnde een militaire oefening. ‘Westerse’ inlichtingendiensten dachten daar anders over. Rusland ging inderdaad tot een aanval op Oekraïne over.

Echter de oorlog van Rusland tegen Oekraïne begon al eerder met de annexatie van de Krim in 2014 en de ondersteuning van de opstandige Russisch sprekende gebieden in het oosten van Oekraïne, in de Donbass. Eigenlijk al na de zogeheten ‘Oranje Revolutie’ in Oekraïne. Immers, de politieke leiding in Rusland heeft zich nooit weten te verzoenen met het uiteenvallen van de Sovjet Unie – er heerste een soort ‘geheugen van verlies’. Vanuit dit perspectief had Oekraïne in de visie van Rusland geen bestaansrecht en zeker niet wanneer westerse mogendheden zich mengden in de politieke ontwikkelingen aldaar.

Dit gevoegd bij de belofte van de westerse landen na de hereniging van Duitsland dat de NAVO zich niet zou uitbreiden in oostelijke richting over de rivier de Oder – een belofte die gebroken werd – en de uitbreiding van de Europese Unie, wellicht zelfs met Oekraïne, maakte dat Rusland zich al langere tijd op zijn minst ‘omsingeld’ voelde, maar ook bedreigd.

Rusland reageerde eerst op dit alles door een soort hybride/digitale oorlogsvoering waarbij het westerse landen probeerde te destabiliseren door er populistische bewegingen te steunen en zich heimelijk te mengen in de verkiezingsstrijd in sommige landen.

Toen dit ontoereikend bleek werd overgegaan op zwaardere middelen: een massale militaire inval in Oekraïne om te verhinderen dat dit land lid zou worden van de EU, laat staan van de NAVO. Om de opmars van de westerse mogendheden tot aan de grens met Rusland te stoppen.

¹ Erik Dries, ‘Onderschat de vragen niet’, Dan Haag 2022.

Beoordeling.

Deze inval in Oekraïne werd alom beoordeeld als zijnde in flagrante strijd met het internationale recht en een schending van de territoriale integriteit van de autonome staat Oekraïne. In de visie van de internationale gemeenschap was dit dus een oorlogsdaad. Echter, zoals hierboven al geschetst: dat was niet de visie van de politieke leiding in Rusland. Als we het verdere verloop van deze oorlog analyseren dan zien we dat er bepaald sprake was van een overmoedige houding aan Russische zijde, ja zelfs van slechte planning. Men meende de regeringszetel Kiev snel in te kunnen nemen en vervolgens de regering te kunnen vervangen, hetgeen door de sterke weerstand van het Oekraïense leger én volk verhinderd werd. Alhoewel de NAVO zich niet formeel in dit militaire conflict kon mengen kreeg Oekraïne bovendien allerlei (moderne) wapens geleverd door een groot aantal westerse landen. Hierdoor voelden het Oekraïense volk én het leger zich ook moreel gesterkt. Anderzijds was het met de moraal van de Russische aanvalstroepen, de wil tot vechten, slecht gesteld. In tegenstelling tot wat hen was voorgespiegeld, namelijk dat ze zouden worden onthaald als ‘bevrijders’, stuitten zij op taai – militair en burger – verzet, ja zelfs demonstraties, gewelddoos verzet, sabotage en non-coöperatie, zij het op kleine schaal. In reactie daarop werden echter allerlei oorlogsmisdaden begaan en er vielen vele burgerslachtoffers. En dat Rusland een gedeeltelijk mobilisatie afkondigde. Nieuwe soldaten die nog slechter waren voorbereid op de oorlog, ja zelfs gevangenen werden het slagveld opgestuurd.

Aan Russische zijde is kennelijk bovendien sprake van grote logistieke problemen bij de bevoorrading van de invasietroepen, zowel wat voedsel, als munitie en wapens betreft. Intussen herovert Oekraïne delen van de door Rusland bezette gebieden in zowel het noordoosten als het zuidoosten. Rusland reageert door steden en de energie-infrastructuur in Oekraïne onder vuur te nemen. Destabilisatie en het aanjagen van angst om de tegenstander te demoraliseren, met name in deze winterperiode. In het oosten graven de Russen zich dus letterlijk in door uitgebreide loopgraven aan te leggen. Zo wordt het straks nog – in deze winterperiode – letterlijk een ‘bevroren conflict’.

Het conflict escaleert steeds verder.

Afgemeten aan de escalatieladder van Glasl² bevindt het zich momenteel op niveau 7:

1. Verharding
2. Debat, polemiek
3. Geen woorden, maar daden
4. Beeldvorming en coalitie-opbouw
5. Gezichtsverlies
6. Dreigingsstrategieën
7. *Begrensde vernietigingsaanvallen*
8. Versplintering
9. Samen de afgrond in

Maar wanneer Rusland zich nog meer in de hoek gedrongen gaat voelen en de dreigementen voor de inzet van nucleaire wapens nog als enige uitweg ziet bereiken we de niveaus 8 en 9. Als het ‘westen’ de conventionele militaire middelen tegen Rusland opvoert en Rusland niet in staat is om aan deze wapenwedloop deel te nemen – hetgeen een realistische aanname is gegeven het feit dat de Russische defensie uitgaven nu al niet boven 1/10 van die van de VS en

² Glasl, F. “Konfliktmanagement – Ein Handbuch, Bern, 2009.

Ook vertaald in het Nederlands: Handboek Conflictmanagement.

net boven 1/5 van de overige NAVO-lidstaten uitkomen – het land ervoor kan kiezen in plaats daarvan haar nucleaire defensie te versterken. Daarbij dienen we ons te realiseren dat er een aanzienlijk verschil is tussen de nucleaire strategie van de VS/NAVO en die van Rusland. Als het Russische grondgebied bedreigd wordt – en dat gebied sluit nu ook in de Russische optiek delen van Oekraïne in – heeft Moskou recent herhaaldelijk aangegeven dat het in dat geval eventueel kernwapens zal inzetten. Onlangs werden er zelfs nog nucleaire oefeningen gehouden, hetgeen overigens in dezelfde maand ook door de NAVO werd gedaan. Poetins dreigement is deels bedoeld voor binnenlands gebruik: een algehele mobilisatie klinkt alsof Rusland wordt bedreigd in haar voortbestaan, *maar* we kunnen ons desondanks wel verdedigen met andere dan conventionele strijdmiddelen als dat inderdaad het geval zou zijn.

Er is ook nog een andere nucleaire dimensie bij deze oorlog. Voor de eerste keer werden kerncentrales doelwit én middel in een gewapend conflict. Alhoewel dit verboden is krachtens de conventie van Geneve omdat kerncentrales essentieel zijn voor de energievoorziening en het overleven van de burgerbevolking. Bovendien kan bij een ramp met een kerncentrale of de inzet van een nucleair wapen geen onderscheid gemaakt worden tussen militairen en burgers. Maar het terrein van de Oekraïense kerncentrale van Zaporizhia werd door Russische troepen bezet en zelfs benut als wapendepot. De Oekraïense staf in de centrale werd zelfs onder druk gezet om de centrale aan te sluiten op het Russische elektriciteitsnetwerk. Dit schiep grote risico's. Stel dat er een 'meltdown' zou ontstaan en grote hoeveelheden radioactief materiaal de atmosfeer in zouden zijn gegaan – denk aan Tsjernobyl destijds! Desondanks maakte Rusland deze kerncentrale a.h.w. ook tot een wapen in de strijd.

Russische militair-strategische doctrine voorziet in het gebruik van (tactische) kernwapens bij een regionale oorlog, wat wel 'escaleren om te de-escaleren' wordt genoemd, waarbij men als eerste toeslaat om de tegenstander te demoraliseren en de wil tot verder strijden te ontnemen. In die zin maakt nucleaire afschrikking wel degelijk deel uit van de strategie, wat niet zo verwonderlijk is omdat Rusland in termen van 'conventionele' oorlogsvoering duidelijk onderdoet voor het 'westen'. Alhoewel de VS zich nooit officieel gecommitteerd hebben aan 'no first use' is dit wel degelijk een belangrijk uitgangspunt voor de strategie van de VS. Niet voor niets waarschuwde Biden tijdens de oplopende spanningen rond de oorlog in Oekraïne dat een 'kernoorlog nooit gevochten zou moeten worden en nooit gewonnen kan worden'... Intussen heeft Poetin echter wel het nieuwe START verdrag opgeschort. Maar, uiteindelijk geloof ik niet dat Rusland het ooit zover zou laten komen.

Want ik geloof wat de zanger STING ooit zong over ons én de Russen:

*'We share the same biology, regardless of ideology,
but what might save us, me and you
is that the Russians love their children too'*

Voordat die fase van *escaleren om te de-escaleren* wordt bereikt zal Rusland echter eerst de nucleaire strijdmacht in staat van paraatheid moeten brengen, kernwapens op scherp moeten zetten, eventueel kernwapens naar het front verplaatsen. Het zal echter ook voor Rusland een ultiem middel zijn omdat – zelfs waar tactische kernwapens doelgericht en een beperktere actieradius hebben – ook Rusland zelf van die inzet zeer te lijden zal hebben.

Wat begon als een soort opstand van de Russischspreekende minderheid in het oosten van Oekraïne tegen de Oekraïense autoriteiten groeide intussen dus uit tot een complete oorlog tussen Rusland en Oekraïne, of misschien moeten we zelfs zeggen een 'proxy-war' tussen

Rusland en de Verenigde Staten en haar bondgenoten. De sleutel voor een (politieke) oplossing ligt dus – volgens velen – eigenlijk in Washington en Moskou. Eén van de problemen hier is dat noch de ‘westerse’ landen die Oekraïne steunen in deze verdedigingsoorlog, noch Oekraïne zelf, eigenlijk *een duidelijk strategisch doel voor hun militaire inzet hebben geformuleerd*. En dat terwijl ook strategische deskundigen stellen dat *militaire operaties altijd gekoppeld dienen te zijn aan het zoeken naar een politieke oplossing*. Zelfs militaire strategen als de Duitse ex-brigade generaal Erich Vad verwondert zich hierover in een recent kritisch artikel : ‘wat zijn de oorlogsdoelen?’.³

Bijvoorbeeld: wil men Rusland

- Rusland dwingen tot een ‘staakt het vuren’, een wapenstilstand en een terugkeer naar de onderhandelingstafel?
- dwingen zich terug te trekken uit alle op Oekraïne veroverde gebieden?
- of zelfs – zoals sommigen openlijk stellen – de huidige regering in Rusland ten val brengen (‘regime-change’) ?

Dat zijn nogal behoorlijk uiteenlopende doelen met onderling verschillende risico’s daaraan verbonden.

Net zoals ‘het westen’ zichzelf geen duidelijk strategisch doel heeft gesteld, heeft Rusland geen heldere ‘exit strategie’ wanner en onder welke omstandigheden deze ‘militaire operatie’ als beëindigd kan/moet worden beschouwd. Rusland zal dan alleen tot onderhandelen overgaan op het moment dat er voor het Russische leger geen ‘winst’ meer te behalen valt, wanneer het gewapende conflict echt ‘vastzit’....

Het scenario dat zich de afgelopen maanden sinds februari 2022 heeft voltrokken is een *klassieke escalatie*. Westerse bondgenoten wilden

1. eerst alleen helmen en laarzen maar geen wapens leveren
2. toen wel wapens, maar geen zware wapens leveren
3. vervolgens wel zware wapens, maar geen tanks
4. en toen wel tanks, maar geen vliegtuigen (F-16)
5. en momenteel wordt er toch nagedacht over het leveren van vliegtuigen

Echter, wanneer al die zware wapenleveranties in de komende periode nu eens benut zouden worden als een *hefboom om toch tot onderhandelingen te komen?*

Zeker om te voorkomen dat Rusland zich zodanig bedreigd voelt dat het nucleaire wapens inzet en een verdere escalatie naar een Derde Wereldoorlog tot de mogelijkheden zou gaan horen.

In de afgelopen winterperiode is de oorlog namelijk ‘vastgelopen’ voor zowel Oekraïne als Rusland. Het is een klassieke loopgravenoorlog geworden, een bevroren front.

En het duurt dus nog weken voordat die tanks, laat staan die vliegtuigen – die een beslissende kanteling voor Oekraïne in deze oorlog zouden kunnen vormen – aan dat front verschijnen.

Stel dus dat de VS (en bondgenoten) dat *kantelmoment* zouden aangrijpen om Rusland terug naar de onderhandelingstafel te krijgen?

Hoewel: zouden die aantallen tanks wel doorslaggevend zijn? De bondgenoten kunnen er hooguit 150 leveren, Oekraïne stelt er minstens 300 nodig te hebben. Alhoewel men zegt dat die westerse tanks sneller en beter kunnen manoeuvreren mogen we niet vergeten dat Rusland

³ Erich Vad, „Was sind die Kriegsziele?“ in EMMA, 12 Januari 2023.

van die tanks van ‘mindere’ kwaliteit er wel veel meer beschikbaar heeft: meer dan 2000 direct inzetbaar en ruim 10.000 in reserve. Dit geldt trouwens ook voor de inzetbare militaire manschappen: Rusland kan veel meer troepen mobiliseren dan Oekraïne. En zelfs een vooraanstaande generaal van het leger van de VS, Mark Miley stelde recent openlijk dat onderhandelingen nodig zullen zijn omdat een militair overwicht onmogelijk lijkt. Wel zijn er groeiende twijfels of het Russische leger nog over voldoende ammunitie voor zowel de manschappen als de wapens (inclusief tanks) beschikt.

Nochtans: tegen die achtergrond zouden de VS en bondgenoten als strategie kunnen hanteren dat zij nog meer tanks en ook vliegtuigen zullen leveren deze voorzomer TENZIJ Rusland bereid is tot een staakt het vuren en onderhandelingen over een vredesakkoord.

Zoals eerder al aangegeven zou namelijk de inzet van deze zwaardere wapens, zoals raketwerpers, Leopard tanks en F-16 bommenwerpers, die een veel groter bereik hebben en *dus de strijd ook naar Russisch grondgebied zouden kunnen brengen*, een ‘venster voor verandering’ (“window of opportunity”) kunnen vormen om Rusland te doen terugkeren naar de onderhandelingstafel. Dus een *kantelmoment voor de-escalatie* dat me moeten aangrijpen. Zo zouden we dus onderhandelingen over eens staakt-het-vuren en vredesonderhandelingen kunnen openen.

In de afgelopen periode hebben zowel de Secretaris-Generaal van de VN, de Paus en de Wereldraad van Kerken aangedrongen op het starten van vredesonderhandelingen. Dan is het vooral aan Oekraïne om eisen te stellen gedurende die onderhandelingen. President Zelensky houdt daarbij vast aan een *tienpuntenplan*. Daarin wordt o.m. geëist dat:

- Rusland zich terugtrekt uit alle bezette gebieden (inclusief de Krim) en
- de Oekraïense territoriale integriteit wordt hersteld
- de Russische troepen van Oekraïens grondgebied worden teruggetrokken
- oorlogsgevangenen en ontvoerde Oekraïense volwassenen en kinderen worden uitgewisseld/vrijgelaten.
- er een tribunaal komt (in Den Haag) om de volgens internationaal recht illegale aanval van Rusland op Oekraïne en de begane oorlogsmisdaden te beoordelen
- Rusland herstelbetalingen worden opgelegd.
- Oekraïne veiligheidsgaranties krijgt van de ‘westelijke’ bondgenoten.

Het eerste en tweede punt worden vooral een zware bevalling. Rusland zal nooit bereid zijn de haven voor zijn Zwarte-Zee-vloot op de Krim op te geven. Wellicht valt hierover een compromis te sluiten door Rusland mogelijk een pachtcontract voor het permanente gebruik daarvan aan te bieden. Bovendien zullen Rusland én de Russischspreekende minderheid in de Donbass garanties eisen dat deze minderheid meer rechten krijgt onder de Oekraïense wet om hun eigen taal te spreken in onderwijs, openbaar bestuur en rechtspraak (dit geldt trouwens ook voor andere minderheidstalen zoals Pools en Hongaars, de Oekraïense wetgeving is nogal streng en beperkend op dit moment). De bevolking in de Donbass zou zelfs een mogelijkheid geboden kunnen worden om via een - onder strikt internationaal toezicht (OVSE?, VN?) georganiseerd referendum – zich uit te spreken of zij nog Oekraïens willen blijven of Russisch willen worden.

Wat die veiligheidsgaranties voor Oekraïne betreft: voor Rusland kunnen die nooit inhouden dat Oekraïne alsnog lid wordt van het NAVO-bondgenootschap. Dat was van meet af aan immers één van de oorzaken van dit conflict – de NAVO had Rusland ooit beloofd dat zij niet

verder oostwaarts in de richting van Rusland zou uitbreiden. Dit sluit echter het toetreden van Oekraïne tot de Europese Unie niet uit. Maar zelfs zonder een NAVO-lidmaatschap wil Oekraïne ‘veiligheidsgaranties’ van de ‘westerse’ bondgenoten.

Wat het vierde punt betreft is er onlangs een start gemaakt door de internationale gemeenschap, maar dat zal zeker nog op protest van Rusland stuiten – zij zullen de jurisdictie daarvan niet erkennen. Zoals ook het Internationaal Gerechtshof dat recent een arrestatiebevel wegens oorlogsmisdaden van Poetin uitvaardigde niet door Rusland erkend wordt. Ook het laatste punt – de herstelbetalingen – kan nog een probleem worden. Overigens niet alleen omdat Rusland daar bezwaar tegen zal maken, maar ook omdat er voor de ‘westerse’ bondgenoten hier een klassiek fundamenteel probleem de kop opsteekt. Was het niet juist die herstelbetalingen – en het daarmee gepaard gaande gevoel van vernedering – die in Duitsland na de Eerste Wereldoorlog de kiem legden voor de Tweede Wereldoorlog? Waar de Russische autoriteiten nu al jarenlang openlijk stelden zich vernederd te hebben gevoeld (o.m. Gorbatsjov) zou dit nog meer ‘hete kolen op het vuur kunnen stapelen’ en een nieuwe (koude) oorlog kunnen ontketenen. Dat terwijl we juist na deze oorlog samen moeten bouwen aan een nieuwe Europese veiligheidsarchitectuur, een inclusieve (dus mét Rusland) om oorlogen te voorkomen.

Het begint er dus op te lijken dat hier een – althans op korte termijn – uitzichtloze situatie aan het ontstaan is, een impasse. Immers, zoals een Oekraïner het samenvatte: als Rusland stopt met vechten is er geen oorlog meer, maar als Oekraïne stopte met vechten is er geen Oekraïne meer! Geen van beide zijden zal dus stoppen, *tenzij zij daartoe gedwongen worden*.

Door de internationale gemeenschap?

Er werden door zowel de VS als de EU allerlei sancties ingesteld. Misschien hadden die gericht op hoogwaardige technologie enige impact op de oorlogsinspanning aan Russische zijde. Echter de reactie van Rusland waarbij de gasleveranties aan (andere) Europese landen werd beperkt veroorzaakte niet alleen mogelijke tekorten aan, maar ook hoge energieprijzen, grote inflatie in heel Europa.

Als de lidstaten van de EU er in slagen om d.m.v. gericht ondersteunend beleid energiearmoede onder met name de laagste inkomensgroepen te voorkomen *hoeft dit geen afbreuk te doen aan de breed gevoelde solidariteit met Oekraïne*. En in die zin zouden we dus kunnen spreken van een meer globale dimensie van dit (gewapende) conflict; dat het hier inderdaad ook om een *waardenstrijd* gaat. Tussen totaal verschillende waardenstelsels. De waarden die ten grondslag liggen aan internationaal recht, aan het handvest van de VN, aan de Geneefse conventies, aan vrije en onafhankelijke rechtspraak, aan democratische politieke verhoudingen en die van een centraal geleide autoritaire staat. Een ander voorbeeld: welk signaal geven we bijvoorbeeld af wanneer we uitgerekend gewetensbezwaarden tegen militaire dienst uit Rusland (en Wit-Rusland en Oekraïne) niet op willen vangen in ons midden? Welke boodschap geeft dat aan Rusland?

Maar bovenbedoelde waarden houden toch ook ten diepste in het respecteren van menselijke waardigheid en onderlinge solidariteit. Dus alleen wanneer we bereid zijn als gemeenschap de kosten van die hogere energieprijzen te betalen op een solidaire wijze ‘die niemand achterlaat/benadeelt’ en alleen wanneer we belangeloos en ruimhartig vluchtelingen (waaronder gewetensbezwaarden) blijven opvangen, zullen we ook die dimensie van de strijd die gaande is kunnen volhouden. En daarmee komen we dus uit bij het schetsen van een handelingsperspectief.

Handelingsperspectief.

Solidair blijven met Oekraïne. Moed houden.

Geloof houden dat we het gewapende conflict kunnen beëindigen.

Daarmee begint het.

De internationale gemeenschap heeft Rusland sancties opgelegd.

Getwijfeld wordt of deze (economische) sancties de Russische (oorlogs)economie wel echt raken. Ondanks alles groeit de Russische economie nog steeds.

Sancties zullen op den duur alleen werken als er ook *voorwaarden* daaraan en *een perspectief voor de beëindiging* daarvan verbonden zijn.

Maar met sancties kun je geen conflicten transformeren. Daar heb je diplomatie voor nodig die op een zorgvuldige analyse is gebaseerd.⁴

In het licht hiervan is dus het totaal ontbreken van *diplomatieke onderhandelingen* verwonderlijk. Waarom leeft de EU niet naar de oorspronkelijke geest van waaruit zij werd opgericht: als een vredesproject en stelt – bijvoorbeeld onder auspiciën van de OVSE – gesprekken voor tussen de VS, de EU, Oekraïne en Rusland om allereerst een wapenstilstand en vervolgens (eventueel) het herstel van de territoriale soevereiniteit van Oekraïne te bereiken? Dit zal in elk geval de garantie moeten inhouden aan Rusland dat Oekraïne militair neutraal blijft en dus geen NAVO-lid wordt en tegelijkertijd de garantie aan Oekraïne dat de internationale gemeenschap Oekraïne veiligheids garanties biedt.

Immers, Rusland begint (opnieuw) te ontdekken dat gewapend geweld een politiek conflict (over het respecteren van de rechten van een Russisch sprekende minderheid in oostelijke delen van Oekraïne) bepaald niet snel beëindigen kan.

Hetgeen trouwens herkenbaar zou moeten zijn voor sommige westerse landen: voor de VS Afghanistan, voor Frankrijk Mali.

Dan zouden diplomatieke onderhandelingen ook in dit geval een kans op beëindiging van het conflict kunnen bieden. Echter omdat de strijd op de grond kan nog alle kanten kan opgaan en beide partijen nog niet aan onderhandelen toe zijn is het starten van onderhandelingen momenteel heel lastig.

Het conflict kan alleen opgelost worden als we in Europa veiligheid als een samenwerkingsproject, als inclusieve veiligheid zien. Het gewapende conflict rond Oekraïne laat zich alleen oplossen binnen het gezamenlijke Europese Huis. Daarbij is van groot belang dat de OVSE de eis op tafel legt dat er in de door Rusland veroverde gebieden een referendum onder de bevolking wordt gehouden *onder toezicht van de VN* of zij bij de soevereine staat Oekraïne willen horen, dan wel zich bij Rusland willen voegen. Dat laatste lijkt me – gelet op deze oorlog – bepaald niet waarschijnlijk.

De OVSE is het meest geëigende platform voor onderhandelingen omdat het beschikt over dialoog- en bemiddelingsformats en ervaring met waarnemers die toezien op een bestand en een vredesovereenkomst. Die zouden echter niet alleen om Oekraïne moeten gaan, maar meeromvattend ook over de toekomstige veiligheidsarchitectuur in Europa als geheel. Om een nieuw oost-west-conflict te voorkomen is een “lange-termijn perspectief” nodig voor een blok-overstijgende, pluralistische veiligheidsarchitectuur. Net als bij het Helsinki-proces is een meerjarige conferentie nodig om het vertrouwen ter herwinnen.

De OVSE zou dus het primaat moeten worden toegekend bij die onderhandelingen over een duurzame vredesovereenkomst. De VS en de EU zullen hierbij ook een plaats aan de onderhandelingstafel moeten krijgen. En tegen de achtergrond van recente resoluties in de Algemene Vergadering van de VN zal ook overwogen moeten worden of zelfs de Shanghai

⁴ Fischer, M. Warum es in der Ukraine-Krise Kooperation braucht, Brot für die Welt, 7 feb.2022

Samenwerkingsorganisatie waarin een aantal Centraal- en Zuid-Aziatische landen samenwerkt met Rusland daaraan niet ook zou moeten deelnemen. Immers, zowel bij de stemming over het veroordelen van de Russische inval in Oekraïne, als bij de veroordeling van de annexatie van grote delen van Oost-Oekraïne stemde weliswaar een grote meerderheid van de lidstaten voor de resolutie. Maar, zeker 35 landen onthielden zich van stemming die meer dan de helft van de wereldbevolking vertegenwoordigen met name in de zuidelijke wereldd helft – met inbegrip van China. Vijf van de kernmachten in de wereld steunden die resoluties niet – onder hen ook India en China.

Belangrijker is nog dat veel landen ook veel kritischer zijn over het westerse sanctieregime dan over de Russische agressie. Er is steun van de G7, maar de helft van de G20 wijst ze af!

Als met die bovenbedoelde onderhandelingen onder auspiciën van de OVSE voldoende voortgang geboekt zou worden kan Rusland echter het *perspectief op het afbouwen van de sancties* gegeven worden. En Oekraïne perspectief op een soort *Marshallplan voor de herbouw*. Er doen schattingen de ronde van het daartoe benodigde bedrag: tussen de 350 en 750 miljard dollar. Het laatste getal lijkt het meest waarschijnlijk. Er doen zich echter ook al weer spanningen voor wie een dergelijke wederopbouwoperatie zou moeten leiden: de EU, de VS, dan wel de G-7.

Daarnaast is het dringend nodig *brede ontwapeningsbesprekingen* onder auspiciën van de VN te heropenen – zeker gelet op het recente feit dat Rusland dreigde (tactische) kernwapens in te zetten en bovendien het nieuwe START verdrag heeft opgeschort. Die besprekingen zouden dus niet alleen gericht moeten zijn op de-escalering van dit gewapende conflict in het bijzonder, maar uiteindelijk op demilitarisering van Europa in den brede. Immers, de in de jaren '90 gesloten verdragen over wapenbeheersing en troepenstationering in de regio tussen Duitsland en Rusland werden begin deze eeuw onder de Bush-regering opgezegd of feitelijk genegeerd. Deze trend dient gekeerd te worden. In dat verband verdient ook het NAVO-Rusland overleg een herstart.

Bovenstaand pakket aan maatregelen zou alsnog kunnen uitmonden in een *andere Europa-brede veiligheidsarchitectuur* (inclusief Rusland) in nauwe samenwerking met de OVSE en de Raad van Europa. Een gemeenschappelijk breed veiligheidsbeleid op basis van de Slotakte van Helsinki (1975), de Charta van Parijs (1990) en de Overeenkomst van Budapest (1994).

Dat zou tevens de nodige beleidsruimte scheppen om intensieve internationale samenwerking te bevorderen om gezamenlijk de grote uitdagingen van onze eeuw, m.n. de klimaatverandering en het rechtvaardig delen van de schaarser wordende (zeldzame) grondstoffen die nodig zijn voor de energietransitie, aan te pakken.

Helaas is ook nu de reflex van de NAVO-lidstaten een geheel andere. De reflex is: fors meer bewapenen en het budget voor defensie sterk verhogen. Dat terwijl het militaire budget van alle Europese leden van de NAVO samen *nu al* ruim tien keer hoger was dan dat van Rusland! De NAVO verder uitbreiden met Zweden en Finland (en mogelijk zelfs Ierland), waardoor Rusland zich bepaald niet veiliger, maar veeleer nog meer bedreigd voelt.

Zouden we echter niet – zie hierboven – juist *een andere richting* moeten inslaan, een *ander toekomstperspectief* moeten ontwikkelen?

De Protestantse Kerk in Baden – Duitsland deed dit in het spoor van de dialoog binnen de Wereldraad van Kerken over de noodzaak te werken aan 'rechtvaardige vrede'. Dit werd een scenariostudie – '*Sicherheit Neu Denken*' - hoe we in de komende jaren stapsgewijs van een militair naar een civiel vredes- en veiligheidsbeleid kunnen omschakelen in 2040.

Dit toekomstperspectief wordt voor Nederland ook aangepast en uitgewerkt door de Werkgroep Inclusieve Veiligheid - opgericht door de Quakers en gesteund door verschillende vredesbewegingen, waaronder Kerk en Vrede en het Interkerkelijk Vredesberaad. Overigens wordt dit ook in o.m. het Verenigd Koninkrijk – waar het Rethinking Security heet – en in Frankrijk en zelfs Polen opgepakt. Zie www.samenveilig.earth voor Nederland, www.sicherheitneudenken.de voor Duitsland en www.rethinkingsecurity.org.uk voor het Verenigd Koninkrijk.

Een hoopvol alternatief, een hoopgevend perspectief, waaraan we als vredesbeweging de komende periode willen werken. Want we blijven geloven dat we oorlog uiteindelijk kunnen uitbannen. Want oorlog is geen de oplossing, maar een probleem.

Dus er is werk aan de winkel ‘in blessuretijd’: werk maken van een hoopvol alternatief/perspectief.

Lessen voor de toekomst.

Zijn er lessen te leren uit de Russische inval in Oekraïne voor soortgelijke ontwikkelingen in de toekomst en elders in de wereld?

Neem de spanningen tussen communistisch China en nationalistisch Taiwan.

Er zijn opmerkelijke parallellen.

Net als Rusland zich bedreigd en omsingeld voelde geldt dit ook voor China.

Al jaren zijn de VS bezig om een ring van marine bases aan te leggen (geschikt voor nucleair aangedreven én nucleair bewapende onderzeeboten) op eilanden van bevriende naties in de Indische oceaan/Chinese zee. Vorig jaar nog sloten de Philijnen en de VS een akkoord om nog vier extra Amerikaanse marinebases aldaar te openen. Bovendien hebben de VS al tal van militaire steunpunten in Zuidoost Azië. Wereldwijd hebben de VS overigens maar liefst 750 bases en militaire steunpunten ingericht!

Enige tijd geleden werd er zelfs een nieuwe militaire alliantie gesticht om aan die groeiende Chinese invloedssfeer tegenwicht te bieden : ANKUS , tussen Australië, Nieuw Zeeland, Zuid Korea en de VS. En alhoewel Japan hieraan niet deelneemt laait de discussie over het grondwetsartikel waarin vastgelegd werd dat Japan geen (offensief) leger mag hebben weer op. En nota bene zelfs de discussie dat ook Japan over nucleaire wapens zou moeten kunnen beschikken!

Bovendien volgen de VS argwanend de uitbreiding van de Chinese invloedssfeer via de ‘Nieuwe Zijde Route’.

De VS zijn duidelijk een diplomatiek offensief begonnen om bondgenoten ervan te overtuigen dat, gelet op de geopolitieke spanningen, niet in het minst rond sleutelgrondstoffen, China als rivaal, zoniet als vijand, zou moeten worden benaderd. In dit verband is het dan ook illustratief dat de meest recente topontmoeting van de NAVO ook bijgewoond werd door o.m. Australië, Nieuw Zeeland en Zuid-Korea. En dat terwijl de *Noord-Atlantische* Verdragsorganisatie toch alleen operaties mag uitvoeren in de eigen regio en voor acties buiten die regio de uitdrukkelijke toestemming van de VN nodig heeft?

Intussen stelt China herhaaldelijk dat nog voor 2049 – het honderdjarig bestaan van communistisch China – de ‘opstandig provincie’ Taiwan weer ingelijfd zou moeten worden in de Volksrepubliek China. De president van de VS heeft daarop verklaard dat de VS Taiwan te hulp zal komen als het door China aangevallen wordt.

Tijd om lessen te trekken uit deze oorlog in Oekraïne’?

Gelet op de recente nogal dreigende Chinese militaire ‘oefeningen’ vlak bij de kust en in het luchtruim van Taiwan zitten we minstens bij een escalatie van niveau drie of zelfs niveau zes van de escalatieladder van Glasl. Bij een escalatie boven niveau drie zou de internationale gemeenschap eigenlijk al de communicatie met China moeten intensiveren om te trachten

China ervan te overtuigen dat verdere escalatie noodlottige gevolgen voor ons allemaal zal hebben.

Inclusieve veiligheid: voorkomen is beter dan genezen.

Kees Nieuwerth.

Quaker en lid van de Werkgroep Inclusieve Veiligheid.

Maart 2023.

Den Haag, inleiding Doopsgezinde Kerk 23 Maart 2023.